

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	V
1 HARMAAN TALOUDEN JA TALOUSRIKOLLISUUDEN KÄSITTEET ..	1
1.1 Kansantaloudellinen harmaa talous.....	2
1.2 Fiskaalinen harmaa talous ja erot sen ja kansantaloudellisen harmaan talouden välillä	3
1.3 Fiskaalisen harmaan talouden määritelmät	4
1.3.1 Harmaa talous vuoden 1994 harmaan talouden selvitystyöryhmän mukaan	5
1.3.2 Harmaa talous ”Suomen kansainvälistyvä harmaa talous” -tutkimuksessa	6
1.3.3 Harmaan talouden määritelmä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetussa laissa.....	8
1.3.4 Verohallinnon käyttämä määritelmä harmaan talouden tarkastuksista	10
1.3.5 Harmaan talouden määritelmät kehittyvät – mitä jää ulkopuolelle?.....	11
1.3.6 Verosuunnittelu, veron kiertäminen ja verovaje	12
1.4 Talousrikoksen määritelmä.....	15
1.4.1 Talousrikoskäsitteen rajauksia.....	15
1.4.2 Poliisin talousrikosmääritelmät	16
1.5 Harmaa talous ja talousrikokset.....	18
2 HARMAAN TALOUDEN ROOLIT JA NÄYTTÄMÖ	19
2.1 Harmaan talouden osapuolet.....	19
2.2 Harmaan talouden puitteet ja rajoitukset.....	21
3 HARMAATA TALOUTTA PIENILLÄ JA SUURILLA NÄYTTÄMÖILLÄ..	25
3.1 Kotitalouksien välillä tapahtuvat suoritukset	25
3.1.1 Kotitalouden yksityishenkilölle työstä tai palveluksesta maksamat suoritukset.....	25
3.1.2 Luovutusvoitot	27
3.1.3 Lahjat ja perinnöt	28
3.1.4 Vuokratulot	29
3.2 Ruskeat kirjekuoret	30

3.3	Kotitaloudet yritysten asiakkaina, ohimyynti ja tulonsalauk	35
3.3.1	Ravintolat.....	36
3.3.2	Parturi-kampaamo- ja kauneudenhoitopalvelut.....	39
3.4	Yritysten harmaa talous, konkurssikeinottelu ja saattohoitajat.....	42
3.5	Yritysten harmaa talous, aliurakkaketjut ja kuittikauppa.....	47
3.5.1	Kuittikauppa.....	47
3.5.2	Rakennusalan harmaa talous.....	53
3.5.3	Toimenpiteet rakennusalan harmaan talouden torjumiseksi.....	58
3.6	Ulkomainen työvoima ja ulkomaiset yritykset.....	61
3.6.1	Lähetettyjä työntekijöitä koskevat säännökset.....	63
3.6.2	Lähetetyn työvoiman verovalvontaongelmat.....	68
3.6.3	Työsuhteen ehtojen noudattaminen ja sen valvonta	71
3.7	Harmaita kuljetuksia.....	79
3.7.1	Joukkoliikenne.....	80
3.7.2	Taksiliikenne.....	82
3.7.3	Tavaraliikenne.....	85
3.7.4	Liikennepalvelulain vaikutukset kuljetusalan harmaan talouden valvontaan.....	93
3.8	Valmisteveroihin kohdistuva harmaa talous.....	97
3.8.1	Valmisteverotuksesta ja sen valvonnasta.....	97
3.8.2	Valmisteveroihin liittyvä harmaa talous.....	99
3.8.3	Tupakkatuotteet.....	101
3.8.4	Alkoholi.....	105
3.8.5	Nestemäiset polttoaineet.....	106
3.8.6	Siirrot väliaikaisen verottomuuden järjestelmässä.	108
3.9	Vilppiä ulkomaankaupassa ja sisäkaupassa.....	111
3.9.1	EU:n sisäkauppa ja sen valvontajärjestelmä.....	112
3.9.2	Sisäkauppaan liittyvät väärinkäytökset.....	114
3.9.3	Sisäkauppapetoksia eri aloilta.....	120
3.9.4	Vilppiä Venäjän-viennissä.....	131
3.9.5	Turkiksi Kreikkaan ja Kiinaan.....	137
3.9.6	EU:n ulkopuolelta tapahtuvaan tuontiin liittyvä harmaa talous.....	139
3.9.7	Puutavaran tuontia verokeitaista.....	141
3.10	Sijoitustoimintaan ja pääomatuloihin liittyvä harmaa talous	145
3.10.1	Arvopaperisijoituksista saatujen pääomatulojen verotuksesta.....	145
3.10.2	Arvopaperisijoituksiin ja talletustuottoihin liittyvän harmaan talouden muotoja.....	148
3.10.3	Hallintarekisteri.....	150
3.10.4	Veroparatiisit.....	159

3.10.5	Tietovuodot veroparatiiseista.....	164
3.10.6	Kansainvälinen tietojenvaihto veronkierron ehkäisemiseksi	171
3.10.7	Katujat	178
3.10.8	Vakuutuskuoret	182
4	HARMAATA TALOUTTA JA TALOUSRIKOLLISUUTTA TORJUVAT VIRANOMAISET	193
4.1	Verohallinto	194
4.1.1	Tietojen saanti ja analysointi.....	194
4.1.2	Verotarkastus	196
4.1.3	Harmaata taloutta torjutaan myös muutoin kuin verotarkastusten avulla	203
4.1.4	Verohallinnon tekemät rikosilmoitukset ja niiden seuraamukset	204
4.1.5	Harmaan talouden selvitysyksikkö.....	208
4.2	Poliisi	212
4.3	Tulli	218
4.4	Syyttäjälaitos	225
4.5	Ulosotto	228
4.6	Konkurssiasiamies.....	231
4.7	Työsuojeluhallinto	235
4.7.1	Ulkomaalaistarkastajat.....	236
4.7.2	Tilaajavastuutarkastajat	242
4.8	Eläketurvakeskus.....	246
4.9	Tapaturmavakuutuskeskus	249
4.10	Työttömyysvakuutusrahasto	251
4.11	Uudenmaan ELY-keskus ja palkkaturva.....	252
4.12	Evira	254
4.13	Valvira ja alkoholitarkastus	259
4.14	Patentti- ja rekisterihallitus	261
4.15	Liikennelupavalvonta	262
4.16	Kilpailu- ja kuluttajavirasto	263
4.17	Työ- ja elinkeinoministeriö	264
5	HARMAAN TALouden TORJUNTAKEINOJA	267
5.1	Teoreettinen viitekehikko	267
5.2	Harmaan talouden torjuntakeinojen aiheuttama hallinnollinen taakka	272
5.3	Verotuksellisia torjuntakeinoja.....	276
5.3.1	Verotarkastus	276
5.3.2	Käännetty arvonalisäverovelvollisuus	281

5.3.3	Veronumerojärjestelmä	286
5.3.4	Rakentamisen tiedonantovelvollisuus.....	288
5.3.5	Kotitalousvähennys	289
5.3.6	Verovelkarekisteri.....	291
5.4	Tilaajavastuu ja työoikeudelliset torjuntakeinot	293
5.4.1	Tilaajavastuulaki	293
5.4.2	Velvollisuus palkan maksamiseen pankkitilille.....	305
5.5	Rahan liikkeiden valvonta	306
5.5.1	Rahanpesun torjunta	306
5.5.2	Yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonta	309
5.5.3	Kuitintarjoamisvelvollisuudesta	311
5.6	Tietojenvaihtoon liittyvät torjuntakeinot.....	315
5.6.1	Viranomaisten välinen tietojenvaihto	315
5.6.2	Velvoitteidenhoitoselvitykset.....	330
5.6.3	Tulotietojärjestelmä	337
5.7	Muita harmaan talouden torjuntakeinoja	339
5.7.1	Hankintalainsäädäntö harmaan talouden torjuntakeinona	339
5.7.2	Luvanvaraisuudesta ja rekisteröinnistä	346
6	TALOUSRIKOKSET	355
6.1	Verorikokset	355
6.2	Vakuutusmaksupetokset	366
6.3	Avustusrikokset.....	371
6.4	Kirjanpitorikokset ja tilintarkastusrikos	374
6.5	Rahanpesurikokset	382
6.6	Velallisen rikokset.....	386
6.6.1	Velallisen epärehellisyysrikokset	386
6.6.2	Velallisen petokset.....	391
6.6.3	Velkojansuosinta	396
6.7	Korruptioon liittyvät rikokset.....	398
6.8	Tulliselvitysrikokset.....	404
6.9	Työrikokset ja ihmiskauppa	413
6.10	Ympäristörikokset	417
6.11	Arvopaperimarkkinarikokset	422
6.11.1	Lähtökohtia.....	422
6.11.2	Sisäpiirintietoa koskevat kriminalisoinnit.....	423
6.11.3	Markkinoiden manipulointia koskevat kriminalisoinnit	426
6.11.4	Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos...	428
6.12	Eräät elinkeinorikokset	429

6.13	Rekisterimerkintärikos	434
6.14	Osakeyhtiörikokset.....	438
7	SANKTIOISTA	439
7.1	Erytyypisistä sanktioista	439
7.2	Ne bis in idem	441
7.3	Itsekriminointisuoja	444
7.4	Yhteisösakko.....	454
7.5	Rangaistuslajin valinta.....	457
7.6	Arvioita rangaistuksen mittaamisesta	459
7.6.1	Mikä vaikutus on rangaistuksella ja rangaistuksen mitoituksella	459
7.6.2	Koventamis- ja lieventämisperusteet sekä kohtuullistamisperusteet.....	462
7.6.3	Ekskursio: yksityishenkilön velkajärjestely	467
7.7	Talousrikosprosessin kesto	470
7.8	Menettämisseuraamus.....	473
7.9	Vahingonkorvaus	477
7.10	Hallinnolliset seuraamusmaksut.....	480
7.11	Liiketoimintakielto	484
	LÄHTEET	493
	ASIAHAKEMISTO	517
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	521